

Бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування у вищій школі: забезпечення якості й оперативності

Ірина Головацька,
здобувач ХДАК,
викладач Приватного
вищого навчального
закладу "Галицька академія"

У статті проаналізовано чинники, що впливають на повноту, якість та оперативність надання бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг сучасною бібліотекою вищої школи, зокрема, на прикладі Науково-технічної бібліотеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

В статтє проанализированы факторы, влияющие на полноту, качество и оперативность предоставления библиотечно-библиографических и информационных услуг современной библиотекой вуза, в частности, на примере Научно-технической библиотеки Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа.

Постановка проблеми

Забезпечення повного, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного й інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників, співробітників вищого навчального закладу (ВНЗ) згідно з їхніми інформаційними запитами на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів — основне завдання сучасних бібліотек вищих навчальних закладів. У своїй діяльності вони керуються Конституцією України, законами України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про бібліотеки і бібліотечну справу", "Про Національну програму інформатизації" та підзаконними нормативно-правовими актами. Робота бібліотек сприяє реалізації державної політики в галузі освіти і культури, за принципом гуманізму і демократизму, пріоритету загальнолюдських цінностей і моралі. Зокрема, Науково-технічна бібліотека Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (НТБ ІФНТУНГ) забезпечує інформацією навчально-виховний та науковий процес вищого навчального закладу, працює у напрямі належного зберігання, використання і поповнення власних фондів, комп'ютеризації та вдосконалення технічного оснащення.

Основною проблемою НТБ ІФНТУНГ на сучасному етапі виступає розширення номенклатури бібліотечно-інформаційних послуг, удосконалення традиційних і впровадження нових форм і методів роботи на основі новітніх інформаційних технологій та комп'ютеризації інформаційно-бібліотечних процесів, створення електронних баз даних, організація і ведення довідково-бібліографічного апарату з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Досліджувана проблема відображена у публікаціях О. Баркової, Г. Шемясєвої, матеріалах Сьомої Міжнародної

науково-практичної конференції (м. Світлогорськ, 2008), Всеукраїнської науково-практичної конференції "Ресурси і послуги сучасної бібліотеки", "Стратегии развития информационного общества в Российской Федерации" [2, 3, 4, 5].

Трансформаційні процеси сучасних бібліотек вищої школи висвітлюються у працях М. Слободяника, Ю. Столярова та інших. Науковці підкреслюють, що сьогодні кардинально змінюється інформаційна інфраструктура науково-освітньої діяльності.

Метою пропонованої публікації є дослідження стратегії розвитку НТБ ІФНТУНГ на основі аналізу сучасних теоретичних і практичних напрацювань у галузі надання бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг для сприяння вихованню гармонійної, морально-досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку та відкритої для інтелектуального і творчого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

3 липня 2003 р. у бібліотеці впроваджується автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС) "УФД/Бібліотека", створена на базі сучасних технологій і стандартів опрацювання інформації. Програма забезпечує автоматизацію всіх процесів роботи НТБ ІФНТУНГ.

Головну організаційну функцію автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів виконує створений у 2003 р. відділ інформаційних технологій, діяльність якого спрямована на впровадження та освоєння сучасних комп'ютерних технологій і використання загальнодоступних інформаційно-бібліотечних ресурсів. Співробітники відділу займаються поповненням електронного каталогу документів нових надходжень та ретрофонду, підтримкою загальнодоступних баз даних і фонду електронних копій документів, супроводом доступу в інформаційний простір Інтернет, сервісним обслуговуванням комп'ютерної мережі бібліотеки та університету.

У книгозбірні працює інформаційний комп'ютерний центр, де користувачеві надаються довідки про основні можливості та особливості використання АБІС "УФД/Бібліотека", наявність літератури у фондах, її місцезнаходження у відділах бібліотеки та допомога у пошуку літератури з визначеної тематики.

З метою покращення якості та ефективності обслуговування користувачів Науково-технічної бібліотеки надаються послуги з тиражування записів на електронних носіях, ксерокопіювання друкованих видань, а також користування персональним комп'ютером як для самостійної роботи, так і для доступу до мережі Інтернет, згідно з правилами доступу, затверджених в університеті. Успішно функціонує лабораторія зі сканування друкованих видань, що займається оцифруванням літератури, яка користується найбільшим попитом. Працівниками відділу інформаційних технологій розроблено та введено в експлуатацію сайт Науково-технічної бібліотеки з можливістю доступу до її баз даних.

На нинішньому етапі роботи з автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів бібліотека використовує практично усі функціональні можливості АБІС "УФД/Бібліотека", зокрема: складання потреб та замовлень, друкування картки та формуляра документа, списання та опрацювання літератури, формування електронної картотеки забезпеченості навчальних дисциплін літературою; інвентарних книг, книг сумарного обліку; тематичних каталогів. У найближчих планах співробітники НТБ ІФНТУНГ — перехід на автоматизовану форму обслуговування користувачів.

Відділ інформаційних технологій визначає та координує діяльність з комп'ютерного та інформаційного забезпечення бібліотечних процесів роботи у відповідності з прийнятим спеціалізованим програмним забезпеченням "УФД/Бібліотека", перспективними та поточними планами; вирішує проблеми, пов'язані з експлуатацією інформаційно-обчислювальної техніки та використанням програмного забезпечення. Його співробітники обслуговують, підтримують та резервують електронну базу даних бібліотеки для всіх видів документів; проводять налагодження широкого кола параметрів для пристосування програми "УФД/Бібліотека" до потреб книгозбірні; довідково-консультаційні роботи, пов'язані з використанням програмного забезпечення та інформаційно-обчислювальної техніки; забезпечують достовірний облік усіх видів робіт, матеріальних цінностей, вхідних та вихідних документів, належне їхнє зберігання; виконують роботи з комп'ютеризації бібліотечних процесів, дбають про їх якість, приймання; надають консультації розробникам спеціалізованого програмного забезпечення "УФД/Бібліотека" щодо оновлення програми та впроваджують нововведення безпосередньо в роботу НТБ; співпрацюють із відділами бібліотеки у питаннях розроблення програм наукової діяльності, прогнозування розвитку бібліотеки, розробляють наукові рекомендації і сприяють їхньому впровадженню. Вивчення і застосування передового досвіду роботи інших бібліотек, прогресивних методів організації праці та управління; формування електронної бази нових надходжень літератури та поповнення вже існуючої всіма видами документів; доповнення та коректування електронних таблиць УДК, ББК, тематичних каталогів у програмі "УФД/Бібліотека"; опрацювання та транспортування електронної пошти бібліотеки; впровадження технології штрих-кодування для ідентифікації документів, також входить в обов'язки співробітників підрозділу.

Вони турбуються про періодичне резервування бази даних на оптичних носіях інформації (CD); підтримку та доповнення бази даних літератури згідно з робочими планами дисциплін для визначення забезпеченості літературою навчального процесу університету; вчасне складання вихідних форм — книг інвентарного обліку, книг сумарного обліку; оновлення та постійну підтримку веб-сайту Науково-технічної бібліотеки; уведення у спеціалізоване програмне забезпечення "УФД/Бібліотека" актів на списання з подальшим вилученням з бази даних відповідних видів документів; сканування друкованих видань, згідно з основними режимами роботи відповідних технічних приладів; арифметичне опрацювання первинних документів на обчислювальних машинах різного типу; ксерокопіювання друкованих видань, згідно основних режимів роботи копіювального апарату, якісне виготовлення копій; набір різного роду документів; постійне доповнення електронної бази даних ретрофонду; пошук та формування вибірки у базі даних електронних документів; експорт-імпорт бібліотечного фонду, згідно з попередніми вибірками; поповнення електронної бази даних праць викладачів; несуть відповідальність за процес реєстрації відповідних документів в електронній базі даних, який пов'язаний з переміщенням книжкового фонду між структурними підрозділами.

Фахівці відділу також вносять книжковий фонд бібліотеки в електронну базу даних; формують базу даних періодичних видань; організують навчання і підвищення кваліфікації працівників бібліотеки з програмного забезпечення та інформаційно-обчислювальної техніки; разом з іншими підрозділами бібліотеки беруть участь у вивченні інформаційних потреб користувачів (проведенні "Днів кафедр", "Днів дипломника"), дбають про ефективність використання фондів бібліотеки й аналізують забезпеченість студентів навчальною літературою; вносять пропозиції щодо забезпечення бібліотеки технічними засобами та програмними продуктами. Ведення самостійної та спільної з іншими орга-

нізаціями та установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань інформатики, бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства; виховання інформаційної культури користувачів, прищеплення їм навичок роботи з інформаційними ресурсами як на традиційних, так і на електронних носіях; координація та кооперація діяльності бібліотеки зі структурними підрозділами вищого навчального закладу, громадськими організаціями, співпраця та взаємодія з бібліотеками інших систем і відомств; здійснення господарської діяльності, спрямованої на забезпечення та оптимізацію інформаційного і бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів з використанням елементів госпрозрахунку, згідно з чинним законодавством — ці питання також входять у коло обов'язків відділу, одного з провідних у НТБ ІФНТУНГ.

Науково-технічна бібліотека здійснює інформаційне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів; організовує диференційне (індивідуальне та групове) обслуговування на абонементях, у читальних залах та інших пунктах видачі літератури; безоплатно надає користувачам бібліотеки основні бібліотечні послуги; реалізує можливості взаємного використання бібліотечних фондів на основі міжбібліотечного та міжнародного абонементів, внутрішнього та міжнародного книгообміну, електронного доставляння документів тощо. НТБ ІФНТУНГ здобула позитивний досвід щодо вивчення інформаційних потреб користувачів та оперативного забезпечення інформаційних запитів науковців і студентів вищого навчального закладу, використовуючи різні форми і методи індивідуального, групового і масового інформування, соціологічні опитування користувачів бібліотеки та дослідження їхніх запитів. Ефективність інформаційного забезпечення користувачів досягається за рахунок взаємодії з всеукраїнськими та галузевими інформаційними центрами, надання читачам доступу до інформаційних ресурсів як в Україні, так і за її межами.

Бібліотека організувала роботу громадських інформаторів з кафедр і наукових підрозділів вищого навчального закладу, надаючи їм необхідну методичну допомогу. Укладання і підготовка до видання бібліографічних покажчиків, списків літератури; створення електронних баз даних на допомогу науковій та навчально-виховній роботі вищого навчального закладу; виконання усіх видів бібліотечних довідок; проведення бібліографічних оглядів, організація книжкових виставок; заняття з основ інформаційної культури, бібліотекознавства та бібліографії — ці форми також входять до арсеналу роботи НТБ. Її фахівці пропагують бібліотечно-бібліографічні знання, проводячи індивідуальні бесіди, консультації.

Університетська бібліотека є обласним методичним центром бібліотек вищих навчальних закладів освіти III—IV рівнів акредитації Івано-Франківщини. Вона здійснює керівництво роботою книгозбірень вищої школи регіону, надає їм методичну допомогу, пропагує досвід роботи кращих, втілює його в діяльність бібліотек вищих навчальних закладів.

Відомо, що фінансування бібліотек обмежене. НТБ ІФНТУНГ — не виняток. Її співробітники шукають шляхи, щоб заробляти кошти. Вони надають користувачам додаткові платні послуги, згідно з чинним законодавством. Бібліотечні фонди формуються відповідно до навчальних планів, програм та тематики наукових досліджень вищого навчального закладу. Виходячи з цього, співробітники НТБ закуповують наукову, навчальну, довідкову, художню літературу, поповнюють електронні бази даних, як вітчизняними, так і зарубіжними виданнями. Організація, раціональне розміщення та облік основних і підсобних бібліотечних фондів, їхнє зберігання, реставрація, консервація, копіювання та оцифрування, систематичний аналіз забезпечення навчальною літературою дисциплін ВНЗ, використання бібліотечних фондів з метою їхньої оптимізації —

також предмет турботи співробітників книгозбірні. Окрім цього, вони здійснюють й поточну роботу: створюють і ведуть систему бібліотечних каталогів бібліографічних картотек та баз даних на традиційних і електронних носіях інформації для багатоаспектного розкриття бібліотечно-інформаційних ресурсів; пропагують бібліотечно-інформаційні ресурси (як традиційними методами, так і з застосуванням комп'ютерних технологій); спільно з викладачами та представниками громадських організацій проводить читачькі конференції, літературно-музичні вечори, диспути та інші масові заходи. Важливою ланкою в роботі НТБ ІФНУНГ є участь у міжнародних бібліотечних програмах та проектах; проведення наукових досліджень у галузі бібліотекознавства, інформатики, бібліографії, історії книги; запровадження новітніх бібліотечних технологій; проведення науково-методичної роботи (аналітичної, організаційної, консультативної) з удосконалення усіх напрямів діяльності бібліотеки; забезпечення безперервної освіти, підвищення професійного, загальноосвітнього та культурного рівня працівників бібліотеки.

Висновки дослідження

Третє тисячоліття диктує нові умови щодо якості, повноти та оперативності бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг. Неможливо зупинитися на вже досягнутому. Необхідно створити всі умови для надання користувачам доступу до електронних документів і ресурсів Інтернету як наявних у власному фонді, так і тих, що є в інших бібліотеках, інформаційних центрах та установах.

Університетська бібліотека дбає про забезпечення потреб своїх користувачів відповідно до задекларованих принципів Болонського процесу, стає інформаційною основою науково-освітнього процесу, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання та наукових досліджень [1].

Науково-технічна бібліотека Івано-Франківського національного університету нафти і газу вже здобула позитивний досвід у вирішенні актуальних завдань щодо забезпечення навчального процесу. На її прикладі ми прослідкували трансформацію та інтеграцію науково-технічної бібліотеки в

інформаційний, дослідницький, культурологічний, видавничий центр, який надає широкий спектр інформаційних послуг.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Електронні інформаційні ресурси відіграють усе важливішу роль у розвитку науки і освіти [5]. Завдяки електронним ресурсам змінюються форми бібліотечно-бібліографічного обслуговування у ВНЗ, підвищується оперативність та якість надання інформаційних послуг.

Однак досить низьким залишається рівень інтеграції електронних ресурсів науки в єдиний міжнародний інформаційний простір. Недостатньо організовано процес управління електронними ресурсами різних вищих навчальних закладів України, що призводить до дублювання процесів опрацювання інформації.

Для забезпечення високих показників якості, оперативності та повноти бібліографічно-інформаційного забезпечення у ВНЗ, на нашу думку, необхідно вдосконалювати його у таких напрямках:

- розширення асортименту електронних ресурсів;
- використання мультимедійних технологій;
- формування комплексу предметно-орієнтованих баз даних;
- інтеграція науково-освітніх ресурсів за допомогою спеціальних порталів.

Список використаної літератури

1. *Байдено В. И.* Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы / В. И. Байденко. — М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, Рос. новый ун-т, 2003. — 128 с.
2. *Баркова О. В.* Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки / О. В. Баркова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2004. — № 2. — С. 75—80.
3. *Стратегия* развития информационного общества в Российской Федерации // Библиотечноеведение. — 2008. — № 3. — С. 34—39.
4. *Стратегия* розвитку українських бібліотек : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. "Ресурси і послуги сучасної бібліотеки" // Бібл. планета : інформ. бюл. — 2001. — № 4. — С. 1—3.
5. *Шемасва Г.* Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Ганна Шемасва // Вісн. Кн. палати. — 2006. — № 8. — С. 29—32.